

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA DIVERGENT TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH

Adizova Nigora Baxtiyorovna

Buxoro davlat pedagogika instituti dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14279940>

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarning kreativ faoliyatlarining maqsadi, mazmuni va jarayonining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga muvaffaq bo'ldik. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida o'quvchilarning kreativ faoliyatlarini rivojlantirishning o'ziga xos shakllari, usullari, vositalari aniqlandi. O'quvchilarni kreativ faoliyat ko'nikmalarini rivojlantiruvchi o'quv vaziyatlariga olib kirish natijasida ularda o'quv jarayoniga nisbatan ijobiy munosabat tajribasi shakllanishi ta'kidlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: divergent, kreativ fikrlash, tanqidiy fikrlash, diqqat, idrok, assotsiatsiyalar jarayoni, tafakkur, motiv, faoliyat, ijodiy fikrlash, mustaqil, evristik, ta'lim-tarbiya, didaktik o'yinlar, pedagogik texnologiya.

Аннотация: В данной статье нам удалось определить особенности цели, содержания и процесса творческой деятельности студентов. Отмечается, что в результате знакомства студентов с учебными ситуациями, развивающими навыки творческой деятельности, у них происходит формирование позитивного отношения к учебному процессу.

Ключевые слова: дивергентное, творческое мышление, критическое мышление, внимание, восприятие, процесс ассоциаций, мышление, мотив, деятельность, творческое мышление, самостоятельное, эвристическое, обучение, дидактические игры, педагогическая технология.

Abstract: In this article, we were able to determine the specific features of the purpose, content and process of students' creative activities. The process of formation of creative activity in elementary school students is organized as specific educational situations and embodies the mechanisms of student personality development. As a result of introducing students to educational situations that develop creative activity skills, it is noted that they experience the formation of a positive attitude towards the educational process.

Key words: divergent, creative thinking, critical thinking, attention, perception, association process, thinking, motive, activity, creative thinking, independent, heuristic, learning, didactic games, pedagogical technology.

Kirish. Respublikamiz ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ faollikni shakllantirish masalasi jamiyat a'zolari uchun mustaqil fikrlash, o'z qarashlari va nuqtayi nazarlarini bayon qilish imkoniyati sifatida baholanmoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "jismonan sog'lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat'iy hayotiy nuqtayi nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish" kabi yo'nalishlar belgilangan. Ana shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ faollikni shakllantirishda oila, mahalla va maktab hamkorligini rivojlantirish, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy layoqatlarini barvaqt aniqlashning didaktik tizimini yaratish, nazariy metodik jihatdan

asoslash hamda bunda ijodiy faoliyatni tashkil etish metodlarini qo'llashga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning didaktik shart-sharoitlarini aniqlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi [2.103-108-b].

Kreativ, ya'ni kreativ faollik keng ko'lamlı tushuncha bo'lib, shaxs bilan bir qatorda jamiyat taraqqiyotini ham ta'minlaydi. Insonning ijodiy, yaratuvchilik faolligi uning kundalik hayotida namoyon bo'ladi. Jamiyat hayotida ijod ilm-fan va

san'atda yangi topilmalar, ixtirolarning vujudga kelishini ta'minlaydi. Buning natijasida yangi ijtimoiy dasturlar vujudga keladi. Kreativlik (ijodiylik) (lot. creation – yaratuvchanlik, ijodkorlik) –qandaydir yangi, betakror narsa yarata olish layoqati, badiiy shakl yaratish, fikrlash, g'oya va yechimga olib keluvchi aqliy jarayon; shaxsning yangi g'oyalarni yaratish va qabul qilishga tayyorligini tavsiflovchi ijodiy qobiliyati.

Kreativlik shaxsning ijodiy layoqatlari bilan bevosita bog'liq. Kreativlikni o'rganishda 2 turdagi metodlardan foydalaniladi: 1. Shaxsning ijodiy layoqatlarini tashxislashning kam shakllangan metodlari yordamida o'rganish. Ular sirasiga kuzatish, suhbat, ijodiy faoliyat natijalarini tahlil qilish, biografik metodlarni kiritish mumkin. 2. Kreativlikni qat'iy tarzda ishlab chiqilgan metodlar yordamida tatqiq qilish. Dj.Gilford o'tgan asrning 50-yillarida kreativlikning 16 ta belgisini ajratib ko'rsatgan edi. Mazkur belgilar intellektual testlar yordamida aniqlanmaydi: 1. Fikrning jadalligi – vaqt bilan fikrning uyg'unligida vujudga keladigan g'oyalar, bir g'oyadan ikkinchi bir betakror g'oyaga o'tish layoqati, standart g'oyalardan farqli g'oyalarni vujudga keltirish layoqati. 2. Farazlarni ishlab chiqish layoqati va uning vujudga kelishiga turtki bermaydigan, mantiqiy jihatdan ahamiyatga ega bo'lmagan holatlar 3. Qiziquvchanlik – atrof-olamdagi muammolarga nisbatan sezuvchanlik. Dj.Gilford bularning barchasini divergent tafakkurning tavsifi sifatida asoslagan [3.191-204-b]. Divergent tafakkur muammolar ochilganda, kashf etilganda vujudga kelganda, biroq shaxsda uni yechish layoqati mavjud bo'lmaganda hosil bo'ladi. Konvergent tafakkur – oddiy mantiqiy yechimlardan iborat bo'lib, u allaqachon ma'lum bo'lgan yechimlarga tayanadi. Bunda o'qituvchi topshiriqlarni muayyan shaklga keltiradi. Ko'plab mutaxassislar ijodiy layoqat va shaxsning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish muammolarini tadqiq qilganlar. Biroq kreativlikni tashxislash sohasida ilmiy tadqiqotlar deyarli amalga oshirilmagan. Faqatgina D.B.Bogoyavlenskayaning tadqiqotlarida bu yo'nalishda ayrim fikrlar ilgari surilgan. U ijodiy layoqatning asosiy ko'rsatkichi sifatida "intellektual tashabbus"ni ajratgan. Bogoyavlenskaya intellektual tashabbusni aqliy layoqat hamda shaxsning motivli tarkibi sifatida baholagan. Mazkur layoqat ijodkor shaxsning davomli fikriy operatsiyalar jarayonida o'z oldiga qo'ygan vazifalarni yechishida namoyon bo'ladi. D.B.Bogoyavlenskayaning g'oyalari asosida kreativ fikrlash ko'lami tushunchasi vujudga keldi. Bu esa o'quvchilarda tashqi ta'sirlarsiz ijodiy g'oyalarning vujudga kelishi va uning nazariy jihatdan umumlashtirilishiga imkoniyat yaratadi. Axborotlar ko'lami kengayayotgan bugungi kunda o'quvchilarda ijodiy tafakkurni hamda kreativ faollikni shakllantirish zarurati kuchaymoqda. Shubhasiz, har qanday faoliyatni amalga oshirish jarayonida muayyan miqdordagi bilimlarni shunchaki o'zlashtirish emas, balki ulardan amalda foydalanish kompetensiyalarini egallash muhim ahamiyat kasb etadi. Aksariyat olimlar kreativlikni shaxsning mustaqilligini baholovchi omil sifatida baholaganlar. Kreativ faollik o'quvchilarga ta'lim berish natijasida vujudga keladi. Boshlang'ich sinf

o'quvchilarining kreativ layoqatlari quyidagi tarkibiy qismlarga ega: ijodiy tafakkur, ijodiy idrok, ijodiy faoliyatni tashkil etish metodlarini qo'llash kabilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ faolliklari tarkibi yaxlit integrativ birlik sifatida o'zida dunyoqarashga asoslangan, maylli, mazmunli-jarayonli, hissiy-ixtiyoriy va tahliliy qismlarni mujassamlashtiradi. Shuningdek, kreativ faoliyat tarkibida o'quvchilarning tahliliy faoliyatlari alohida o'rin egallaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ faollikni shakllantirish jarayoni muayyan o'quv vaziyatlari sifatida tashkil etilib, o'quvchi shaxsini rivojlantirish mexanizmlarini o'zida mujassamlashtiradi. O'quvchilarni kreativ faoliyat ko'nikmalarini rivojlantiruvchi o'quv vaziyatlariga olib kirish natijasida ularda o'quv jarayoniga nisbatan ijobiy munosabat tajribasi shakllanadi.

References:

1. Abdinazarova Z.X. Pedagogik texnologiyalarning talabalar aqliy taraqqiyotiga psixologik ta'siri. Psix.fan.nomz...diss.-Toshkent, 2012.-144b.
2. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari. Ped. fanl. dokt. diss. – Toshkent, 2003. –276 b.
3. Gilford Dj. Formirovanie divergentnogo mishleniya u studentov pedagogicheskix spetsial'nostey v usloviyax sovremennogo vuza//Vestnik Vostochno-Sibirskoy gosudarstvennoy akademii obrazovaniya. 2012. № 17. S. 20-23.
4. Adizova. N.B. On the problem of scientific and theoretical research on the development of divergent thinking of primary class students. E3S Web of Conferences 431, 09020 (2023) ITSE-2023
5. Adizova. N.B. Development of environmental competences of students in teaching natural sciences methodology. E3S Web of Conferences 460, 05003 (2023) BFT-2023.